

MANCHA URAQINA JAKASIRI TATA KIJUTINA SARNAQAWIPA

MAYA JALJA

*Taqina uñt'ata Mancha uraqina jakasiri tata Kijutina
uñtapa ukhamaraki luratanakapxata qillqata.*

Mancha sutini uraqinxá, jichhaxa sutipsa janiwa uka uraqina sutipsa amtasiña munkthti, mayni hidalgo ukawa jakasina, jupaxa janirakiwa qamirikansa pisinkirikansa, wali jalanaqiri anuni, isipaxa wali mirq'i, qaqilupaxa wali tixi ukhamanwa. Yaqhipa arumanaka manq'asiñapatakixa phukhupanxa juk'a iwija aychampi willintata, **sábado** urunakaxa wali llakita, **viernes** arumanakaxa lenteja, domingo urunakaxa urpila aychampi willintata, ukanakampikiwa jakasina. Isinapakaxa sayo de velarte sutini sawutata lurt'ata, lip'ichita lurt'ata p'ullqunikipuniwa sapa urusa jach'a uruxa sarnaqirina, yaqhipa semana ukanxa yaqhipa urukiwa sumpacha isthapisirina. Utapanxa mayni mamawa uta llawipa katurina, uka mamaxa niya pusi tunka marani, **sobrina** uywatapaxa janirakiwa paya tunka maranikansa; yapuchiripaxa wali mayna, jupawa **rocín** qaqiluru lat'xatasa sarnaqañapatakixa wakichayarapirakina. Kijutixa niya phisqa tunka maraninwa. Jupana sartapaxa taqina yäqkaya, waña janchini, qhuru uñnaqani, willjtata sartasiri, kunaymana laq'unaka katuri ukhamanwa. Yaqha sutinapakaxa **Quijada** jani ukaxa **Quijano** ukhama satätapawa; ukhamwa qillqirinakaxa maya maya qhananchapxi; suma amuyiritakixa **Quejana** satätapawa. Ukaxa jawarisatakixa janiwa sinti juchäkaspati; qhananchatasata jani akch'asa k'ariskañaniti ukawa walikínixa.

Uka **hidalgo** jaqixa niya sapa mara jani kuna luraña utjkipanxa qaqiluta sarnaqiri jaqinaxata qillqata pankanaka taqinsa munkawa ullaña yatirina, jupaxa uka pankanaka ullasaxa manq'a thaqañsa yapu luraña niyapuwa armasxäna. Jani amuyt'asisaxa, juk'ampi sumpacha yatxatañatakixa pankanaka alañatakiwa yapucht'atpacha uraqinaka aljantxirina, uka aljata qullqimpixa qawqhasa pankanakaxa utji ukanakwa utaparü apasxäna; utaparü puriykana uka walja pankatxa **Feliciano Silva** qillqirina qhananchatawa taqita sipana juk'ampi suma qillqt'atänxa, qhananchatanakapasa pixtu amuyunakapasa ulliritakixa wali muspkayanwa, ukata jupanakkama jisk'achasiña iwxa qillqanaka ullarasaxa akhama sanwa: Nayana amuyujatakixa, ukhama amuyunikasa jani amuyuniru tukuñaxa, amuyujatakixa jani amuykayawa, ukarakiwa nayataki jiwakipunixa. Mayampi

ullarktha ukjaxa: (...) alaxpachatapacha jumaru ch'amanchiri wara waranakanaxa wakiskirwa jumaruxa ch'amanchtama.

Uka qaqiluri jaqixa, qillqatanaka qhana amuyt'xañatakixa arumampi urumpi uka pankanaka ullasaxa juk'ata juk'ata luqhixanwa; ukhampachasa uka qillqatanakxa pacha **Aristóteles** amuyt'irisa jaktaspa ukjaxa janjawa suma amuykaspanti. Belianís tatana usuchjata janchipa uñkatasa mayninakaru usuchjiri uñjasasa janiwa suma amuykanti, jupatakixa suma qullirinakana qullata ajanusa janchisa usuchjataxa usuchjatapuniwa, ajanusa t'irikamaki janchisa chhuxrikamakipunis pawa. Ukhampachasa, panka qillqirinakaruxa taqikuna luratata qhananchapxatapata wali q'ayacht'irina, jupapachpasa qillqañanaka aptasina juk'ampinaka yapxataña munirina; jani yaqha amuyunaka utjkaspa ukaxa ukhama lurapunispawa. Uka jisk'a markankiri tatakurampi walpuni atipt'asina munirina –tatakuraxa sumpacha amuyt'aña Sigüenza yatiña utana yatiqirikitaynawa– , uka jaqixa sumpacha amuyt'iri tukuri ukhamarusa jupaxa qaqiluta sarnaqirinakxata sumaraki yatina: **Amadis de Gaula** jani ukaxa **Palmerín de Inglaterra** ukhama sasawa sutiyäna, jani ukaxa Nicolás yatichiritsa juk'ampi. Pachpa markana jakasiri Nicolás sutini ñik'uta mururisa qhanancharakterinwa, jupatakixa **caballero de Febo** ukawa kust'atänxa, ukaxa **Don Galaor** ukhamaraki **Don Amadis de Gaula** ukanakata juk'ampi kust'ata jani axsariri, jani jachjiri, jani axtasiri ukhamarusa jupaxa wali ch'amanixa sanwa.

Niya jisxtanwa, qaqiluri jaqixa uka pankanaka ullañaruxa walpuni chuyma churxana, jayp'u qalltasaxa arumanthi qhantatkamawa taqi urusa ullxana. Ukhama urumpi arumampi ullipanxa lixwisa wañsutawa luqhirawayxana. Uka pankanakana jiski uka arunakakiwa p'iqipankxana, ch'axwañanaka, usuchjasiñanaka, munasiñanaka ukhamaraki jani utjiri amuyunakakiwa p'iqipankxana; samkansa uñjkaspa ukanakakiwa p'iqipana phuqhaxana, aka uraqinxaxa ukanakakisa chiqäkaspa ukhama amuyasxana. **Cid Ruy Díaz** ukawa wali kust'ata qaqiluta sarnaqiritaynaxa, **Caballero de la Ardiente Espada** ukawa juk'ampi kust'atänxa, jupawa jach'a laq'unakaruxa payaru jaljtayiritaynaxa, sanwa. Jupatakixa **Bernardo del Carpio** ukawa juk'ampi kust'atänxa, jupawa **Roncesvalles** ukana **Roldan el Encantado** ukaruxa jiwayatayna, **Hércules** jupasa kikpa **Anteo** uraqina yuqaparuru uñtata amparapampi jiwat'ayataynaxa. **Morgante** sutini jach'a jaqita walpuni aynaqasirina, jupakixa wali suma jaqikaspa ukhama amuyasawa qhananchirina. Taqi ukanakatxa, **Reynaldos Montalbán** ukakiwa jupatakixa wali suma jaqinxaxa, **castillo** utapata mistusaxa taqi utjirinaka lunthatatapaxa walikikaspasa ukhama uñjana, lamara khurkatana qurita lurata **Mahoma** ukana

lantipa lunthatatapaxa walikikaspasa ukhama amuyarakina. Amparapampi **Galalón** ukaru ch'uxñirinakaru mutuyañatakixa amparapampiwa yanapt'aspa, phayiriparusa ukhamaraki **sobrina** uywataparusa irpxaruyaskakispawa.

Ukhama, niya luqhiru tukutaxa, sinti jani wali amuyunakawa apxattäna, qaqiluta sarnaqañaxa jupatakisa yaqhanakatakisa markapanxa wali amuyukaspasa ukhama amtxana. Taqi ukanakaxa, ch'axwañanakaru mantasaxa, taqitakisa askinaksa lurkaspasa ukhama amuyasiñatakixa walja pankas ulla sawa ukhamarusa tukxarakitayna. Taqichiqana sarnaqiri qaqiluri tukuwayxasaxa, taqichiqaru sarasaxa mayni qaqilurinakaxa lurki uka kirkpaki luraña amtäna. Jachañaru puririnakaru yanapt'asa, jani wali luriri yanqhanakaru atipajasaxa taqina yäqata jaqiru tukusaxa jupapachpawa chijinakaru mantasasa jani kamachata nayraqataru mistuña munäna. Walja ch'amani amuyasisaxa, **Trapisonda** markpacha apnaqirikaspasa ukhama amuyasisaxa taqikunsa jank'akiwa lurjaña munarakirina.

Nayraqataxa, laq'a jach'atatanakapana armanakapa q'umachsüna, ukanakaxa maya k'uchuna apkatata pataka maratsa jilani, chhuxunsa chhuxukipata armatawa qurwarita ñusaraskatayna. Sumpacha q'umacht'asa askicht'asaxa, p'iqi jark'aqiri jani phuqhata uñjasaxa, amanuta sumpacha amuyt'asaxa kartunata lurt'asawa phuqhacht'äna. Uka tukuyasaxa **espada** ukampiwa yant'atäna, maya phachhanana lurata p'iqi jark'aqañaxa ukjpachawa maya jawq'antataxa t'uxintasxäna. P'iqi jark'aqasiñaxa ukhama uñjasaxa, machaqatwa luraña qalltatäna. Niyasa jani kamachkaya jirunakampi wakicht'ayasaxa kuisitawa qhiparäna, p'iqi jark'aqasiñasa jiwakirakinwa.

Uka luraña tukuyasaxa, qaqilupä uñjiriwa saräna. Jupaxa, rocín sutini kayu usuta qaqilupä thaqtiriwa saräna, ukaxa **Gonela** ukana qaqilupatsa juk'ampi, jani ukaxa **Alejandro** ukana **Bucéfalo** qaqilupatsa juk'ampi, **Cid** ukana **Babieca** qaqilupatsa juk'ampi suma qaqilunikaspasa ukhamwa amuyäna. Ukaruxa, qaqiluparu sutiyañatakixa pusi uruwa lup'ina. Jupana amuyupatakixa qaqilurina qaqilupaxa, jupasa kirkpa taqina uñt'ata taqina yäqkaya sutiniñaparakiwa sasjamawa lup'ina. Taqichiqana sarqaqiri qaqilurina qaqilupaxa janiwa aliqa sutiniñapakikiti, jani ukaxa jupasa kirkpa taqina yäqkaya sutiniñaparakwa munäna. Ukhama walja kutiwa kunaymana sutinaka thaqäna. Niya ukhama suti thaqkawi qarisa **Rocinante** sutiwa amuyuparu purina, uka aru katusaxa uka arumpirakiwa qaqiluparu sutiyañaxa.

Qaqiluparu suti ucht'asaxa, jupa qaqilurina sutiparakwa thaqaña qalltxäna. Jupa kikpana sutipa thaqañanxa niya kimsaqallqu ururakiwa lup'ina. Ukhamaruwa Tata Kijuti sutixa walikixana. Yaqhanakaxa **Quijada**, jani ukaxa **Quesada** sutsa uchaña munapxarakinwa. Ukxaruxa, **Amadís** qaqilurita amtasisaxa, ukhamaraki markapana uraqipana sutipa **Amadís de Gaula** sasa ucht'asita ist'asa uñjasaxa, **Don Quijote de la Mancha** sasawa jupaxa niya maynisa kikpa sutiyaaxarakina.

Ch'axwañataki armanakapaxa q'uma wakicht'ayata, isipasa wakicht'ayata, qaqiluparu sutipasa ucht'ata uñjasaxa, jupana muniriparaki thaqaña qalltäna. Jupana amuyupatakixa, taqituqina sarnaqri qaqiluxa jani wayllurinixa, jani laphini alikaspasa jani ajayuni janchikaspasa ukhamwa amuyurakitayna. Ukhamama amuyt'asaxa "nayaxa, kusionaru purisasa jani ukaxa t'aqhisiñaru purisasa, axsarkaya yanqhanakampi nuwt'asisaxa atipjasina liwinukuristha, jani ukaxa payaru jaljtayasina q'ala atipjiristha ukjaxa çjaniti khitirusa uka luratajampixa killt'asisa waqaychkiristhxa, ukhamarusa wali munasiña arumpixa uka mamaru llamp'u arunakajampi akhama jiskiristhxa: "Nayaxa mama, nayaxa wali ch'amani tata Kijuti, jumana nayraqatamaru uñstañajataki jawsayista" sasaxa jiskiristhxa?

¡Ukhama sasaxa, qaqilurixa ukhama arunaka arsusaxa walpuni k'uchisirakina! Ukhamaxa mayni warmi thaqiriwa saräna. Niyasa nayrapachaxa juparu munapunirakiritaynawa. Ukhampachasa uka warmixa janiwa ukxa yatkataynati. Warmina sutipaxa **Aldonza Lorenzo** satänawa, juparuwa maya jach'a mama jani ukaxa axlla warmiru tukuyasjamaxa **Dulcinea del Toboso** sasa sutiyaaxana. Uka warmixa **Toboso** uka markankirinawa.